

Mr. sc. Silvija Marasović
Odvjetničko društvo Vedriš i partneri, Zagreb
Mr. sc. Mirko Klarić, asistent
Pravnog fakulteta u Splitu
Ante Balić, student
Pravnog fakulteta u Splitu

CRKVENI POREZ KAO OBLIK FINANCIRANJA DJELATNOSTI VJERSKIH ZAJEDNICA

UDK: 336.2 (4)

Primljeno: 15. 09. 2007.

Pregledni rad

Predmet ovog rada je analiza temeljnih sustava financiranja vjerskih zajednica, s posebnim osvrtom na sustav crkvenog poreza. Daje se prikaz povijesnog razvoja sustava financiranja vjerskih zajednica. Analiziraju se osobine pojedinih sustava financiranja uz korištenje komparativnog pristupa, a težište je stavljeno na sustav crkvenog poreza. Posebno mjesto zauzima sustav crkvenog poreza u Njemačkoj. U tom smislu, izloženi su pozitivni i negativni aspekti ovakvog sustava financiranja. Na kraju se daje prikaz sustava financiranja vjerskih zajednica u Republici Hrvatskoj, uz analizu propisa koji ga reguliraju.

Ključne riječi: *asocijativni upravni sustavi, vjerske zajednice, crkveni porez, financiranje*

1. UVOD

U svakom društvu reguliranje odnosa između države i vjerskih zajednica predstavlja jedno od složenijih i osjetljivijih pitanja. Danas je u svim suvremenim zapadnim državama usvojeno načelo odijeljenosti vjerskih zajednica od države. Ipak, u nekim državama, a posebno u onima s islamskom većinom postoji snažna simbioza i isprepletenost tih odnosa, što dolazi do izražaja kroz svakodnevnu primjenu odredbi šerijatskog prava u pravnom sustavu tih država.

Ipak, države u kojima prevladava kršćanska većina usvojile su drugačiji pristup, koji se temelji na načelu odijeljenosti vjerskih zajednica od države. Prema ovom načelu, djelovanje države je samostalno i neovisno o vjerskim zajednicama. Dapače, polazi se od stajališta da su vjerske zajednice podvrgnute pravnom poretku države, i da moraju djelovati u pravnim okvirima postavljenim od strane države. S druge pak strane, država je dužna osigurati poštivanje vjerskih sloboda svih svojih građana, te u tom smislu stvoriti pravne pretpostavke za

njihovo oživotvorenje. Stoga se u svim državama nastoji pravno regulirati položaj vjerskih zajednica i njihov odnos prema državnoj organizaciji.

Prema Zakonu o pravnom položaju vjerskih zajednica¹ vjerske zajednice u Hrvatskoj predstavljaju zajednice fizičkih osoba koje ostvaruju slobodu vjeroispovjedi jednakim javnim obavljanjem vjerskih obreda i drugim očitovanjima svoje vjere, a upisane su u Evidenciju vjerskih zajednica u Republici Hrvatskoj. Vjerske zajednice samostalno i slobodno određuju unutarnju organizaciju; tijela upravljanja, njihovu hijerarhiju i nadležnosti; tijela i osobe koje predstavljaju vjersku zajednicu i njene organizacijske oblike; sadržaj i način očitovanja vjere; održavanje veza sa svojom središnjicom i drugim vjerskim zajednicama; udruživanje s drugim vjerskim zajednicama; i druga pitanja svoga djelovanja u skladu s Ustavom Republike Hrvatske. Osim navedenog Zakona, pravni položaj Katoličke crkve u Hrvatskoj reguliran je ugovorima potpisanim između Svete Stolice i Republike Hrvatske o pravnim pitanjima: Ugovor između Svete Stolice i Republike Hrvatske o suradnji na području odgoja i kulture, Ugovor između Svete Stolice i Republike Hrvatske o dušebrižništvu katoličkih vjernika pripadnika oružanih snaga i redarstvenih službi Republike Hrvatske i ugovor između Svete Stolice i Republike Hrvatske o gospodarskim pitanjima.²

Od osobitog je značaja u reguliranju odnosa između države i vjerskih zajednica pitanje financiranja djelovanja vjerskih zajednica. Najčešći oblici financiranja vjerskih zajednica su: a) sustav crkvenih poreza, b) sustav vlastitih prihoda, c) sustav donacija, stipendija i prikupljenog novca, d) sustav financiranja iz državnog proračuna (npr. sustav glavarina³), e) sustav crkvenih zaklada, f) sustav doprinosa.

2. POVIJESNI RAZVOJ FINANCIRANJA

Kako je predmet ovog rada prvenstveno financiranje vjerskih zajednica u Europi i drugim zapadnim zemljama, i kako se sustav financiranja vjerskih zajednica uglavnom razvio iz sustava financiranja kršćanskih crkvi, tako se ovo poglavlje temelji na povijesnom razvoju financiranja kršćanskih vjerskih zajednica u Europi.

Počevši od prvog stoljeća kršćanske su se vjerske zajednice uglavnom financirale iz darovnica, nasljedstava te donacija svojih članova. Od šestog stoljeća one se financiraju iz sredstava dobivenih gospodarskim iskorištavanjem svojih posjeda.

Zaključcima sa Sinode održane 585. godine u Mâconu, dobrovoljna crkvena desetina nastoji se pretvoriti u obvezno davanje.

¹ Narodne novine br. 83/ 2002.

² Usp. Klarić, M., pojam *vjerske zajednice*, Pravni leksikon, Leksikografski zavod Miroslav Krleža, Zagreb, 2007.

³ Primjer ovog sustava može se naći u njemačkoj saveznoj zemlji Bavarskoj, gdje katoličke biskupije dobivaju glavarinu (tzv. *Kopfgeld*). Prema podacima iz 2004. godine glavarina je iznosila pet eura po članu. Usp. <http://www.kirchensteuern.de/Texte/Kirchenfinanzierung.htm>. (15.06.2005.)

Karlo Martel (714.-741.) laicizirao je Crkvena dobra na način da je Crkveno zemljište davao seljacima koji su zauzvrat morali sudjelovati pod teškom bojnomo opremom u ratnim pohodima. Ovakva je odluka predstavljala teški udar na dotadašnji način financiranja Crkvene djelatnosti.

Međutim, stanje se promijenilo kada je uvedena crkvena desetina kao oblik naknade za laicizirana crkvena dobra od strane Pipina Malog (751.-768.).

U devetom stoljeću, za vladavine Karla II. Čelavog (823.-877.) velik broj plemenitaša se nasilnim putem domogao samostanskih zemljišnih kompleksa, koji su postali njihov nasljeđivi posjed.

U 16. stoljeću, kao posljedica Reformacijskog pokreta dolazi do sekularizacije brojnih crkvi i samostana, te oduzimanja crkvene imovine (npr. u Njemačkoj, Engleskoj,...).

Godine 1555. Augsburškim se mirom sankcionira vjerska podjela Njemačke prema načelu "*cuius regio, illius religio*" (lat. čija je zemlja, onoga je i vjera) prema kojem su podanici morali prihvatiti vjeru svojih zemaljskih gospodara. Time Karlo V., nakon dugogodišnjeg ratovanja s protestantskim knezovima u Njemačkoj prihvaća podjelu na protestantske i katoličke države. Za pojedne njemačke vladare prihvaćanje ovog sporazuma predstavljalo je podlogu za njihovo vlastito bogaćenje, jer su zahvaljujući protestanskom učenju mogli prigrabiti goleme dijelove crkvene i samostanske imovine.⁴

Što se tiče hrvatskih krajeva u srednjem vijeku, postojao je veliki broj gradova koji su se financirali iz crkvene desetine, poklona u oporukama od vladara i plemstva, od prihoda iz feudalnih odnosa, od milodara koji su se davali crkvama i svećenicima za njihove usluge, te od primanja koja je Crkva imala od obrađivanja svog zemljišta.

U Trogiru i Zagrebu svjetovna vlast je bila podređena crkvenoj.

S druge pak strane, u Dubrovniku je crkva imala podređeni položaj u odnosu na svjetovnu vlast. Tako su Dubrovčani zabranili crkvi da nasljeđuje zemlju na području Dubrovačke Republike. Ukoliko bi netko oporučno ostavio zemlju Crkvi, općina bi takvu zemlju stavljala na dražbu.⁵ Crkva kojoj je oporukom bila ostavljena zemlja dobivala je novac ostvaren prodajom na javnoj dražbi.

1798. godine za trajanja Francuske revolucije, odlukom Ustavotvorne skupštine ukida se crkvena desetina te se cjelokupna Crkvena imovina proglašava nacionalnim dobrom.

U devetnaestom stoljeću zbog jačanja novčanog gospodarstva novac dobiva sve značajniju ulogu, a crkvena desetina postaje nepraktična, obzirom da je bila naturalne prirode.

⁴ Šanjek, F. - Mirošević, F.: *Hrvatska i svijet od V. do XVIII. stoljeća*, Školska knjiga, Zagreb, 1994., str. 261. - 262.

⁵ Prvenstveno pravo kupnje imala je najbliža rodbina, a zatim oni čija zemlja graniči s parcelom koja se prodaje. Usp. Badjun, M.: *Financiranje crkve u Hrvatskoj: trebaju li nam crkveni porezi*, <http://www.zaklada-hanzekovic.ijf.hr/2000/badjun.htm>. (18. 08. 2005.) Usp. i Mirković, M.: *Ekonomska historija Jugoslavije*, "Otokar Keršovani", Rijeka, 1985.

Slijedom toga, tijekom devetnaestog stoljeća dolazi do razvoja drugih oblika financiranja vjerskih zajednica:

- prihodi iz preostale imovine;
- državna davanja koja se daju vjerskim zajednicama u pojedinim njemačkim zemljama;
- državne naknade uvedene zbog sekularizacije crkvenih dobara

Postojeći oblici financiranja pokazali su se neadekvatni.

U želji da rasterete javni proračun od davanja crkvenim zajednicama vladari njemačkih zemalja su uvodili novi sustav financiranja vjerskih zajednica u obliku crkvenih poreza.

Osim toga, kako je u Njemačkoj došlo do smanjenja broja članova vjerskih zajednica u ukupnom stanovništvu, javilo se mišljenje da nije u redu da vjerske zajednice financiraju i oni koji njima ne pripadaju. Sredstva u državnom proračunu prikupljena su od svih građana, pa i onih koji nisu pripadnici neke vjerske zajednice. Zauzelo se stajalište da se vjerske zajednice ne bi smjele financirati iz sredstava državnog proračuna, nego iz sredstava svojih članova. Kao jedan od pogodnijih oblika prikupljanja tih sredstava pokazao se crkveni porez.

Prvi pokušaj uvođenja crkvenog poreza bio je 1808. godine u Prusiji. Pokušaj nije uspio zbog opiranja građana, koji su to tumačili kao izravno državno uplitanje u osobne religijske odnose.

Nakon gotovo dva desetljeća, 1827. ponovo se, ovaj put uspješno, započinje s uvođenjem crkvenog poreza. Lippe-Detmold je prvi njemački teritorij na kojem se uspješno ubire ovaj oblik poreza. Slijede 1831. Oldenburg, 1835. pruske provincije Rheinland i Westfalen, zatim 1838. godine Sachsen, 1875. Hessen, 1888. godine Baden, 1892. Bayern i 1905./06. Prusija.

Godine 1919. crkveni porez se integrirao u odredbe Weimarskog ustava, u čl. 137. st. 6. Prema navedenoj odredbi, one vjerske zajednice koje su javnopravna tijela ovlaštene su ubirati poreze na temelju odredbi propisanih od strane njemačkih saveznih zemalja. U Temeljni zakon Savezne Republike Njemačke preuzete su čl. 140 odredbe Weimarskog ustava. U njemu se navodi da su čl. 136, 137, 138 i 139 i 141 Weimarskog ustava sastavni dio njemačkog Temelnog zakona.

Sve do negdje 1956. godine porez su ubirala crkvena tijela "od kuće do kuće" jednom mjesečno ili jednom u tri mjeseca. Nakon toga, ubiranje preuzimaju ovlaštena tijela državne uprave. Kao osnovni razlog za promjenu načina ubiranja navodila se skupoća ubiranja poreza metodom "od kuće do kuće".

Osim u Njemačkoj, ovaj način financiranja djelovanja vjerskih zajednica postoji i u Švedskoj. Švedska Evangeličko-luteranska crkva imala je do 2000. godine status državne crkve.⁶ Do tada se samo švedska Evangeličko-luteranska crkva imala pravo financirati iz crkvenih poreza, dok su se sve druge vjerske zajednice financirale iz dobrovoljnih priloga. Od 2000. godine Evangeličko-luteranska crkva je neovisna od države, a ostale zajednice vjernika više nisu registrirane kao udruge nego kao vjerske

⁶ Prema podacima iz 2003. godine oko 79,6% Šveđana pripadalo je Evangeličko-luteranskoj crkvi. Usp. <http://www.nationmaster.com/encyclopedia/Church-of-Sweden>. (25.07.2005.)

zajednice, čime su zadobile određene povlastice, poput mogućnosti sudjelovanja u financiranju putem crkvenog poreza.⁷

3. OSNOVNA OBILJEŽJA SUSTAVA FINANCIRANJA DJELATNOSTI VJERSKIH ZAJEDNICA

Već je ranije navedeno da se djelatnost vjerskih zajednica uglavnom financira putem šest osnovnih modela: a) sustav vlastitih prihoda, b) sustav donacija, stipendija i prikupljenih sredstava, c) sustav financiranja iz državnog proračuna, d) sustav crkvenih zaklada d) sustav crkvenog poreza.⁸

3. 1. Sustav vlastitih prihoda

Sustav vlastitih prihoda je način financiranja prema kojem se vjerske zajednice financiraju od prihoda ostvarenih gospodarenjem vlastitom imovinom. Kao primjer mogu se navesti raspolaganja obveznicama i većinskim paketima u dioničkim društvima (posebno u Njemačkoj, gdje Katolička crkva ima značajne udjele u bankama⁹, osiguravajućim društvima, i sl.), zatim različiti prihodi od nekretnina¹⁰ i dr. Osim toga, postoji i čitav niz prihoda koji se ubiru iz vlastitih poduzeća (npr. u izdavačkoj djelatnosti i sl.).¹¹ Osim u **Njemačkoj**, ovakav je sustav financiranja u značajnijem obliku prisutan i na **Malti** te u **Danskoj**, gdje Evangeličko-luteranska crkva ostvaruje prihode od nekretnina i pokretnina u njezinu vlasništvu.

3. 2. Sustav donacija, stipendija i prikupljenih sredstava

Sustav donacija, stipendija i prikupljenih sredstava je način financiranja vjerskih zajednica koji je rasprostranjen u svim zemljama, a u nekima predstavlja

⁷ Da bi se vjerske zajednice mogle koristiti prihodima iz crkvenog poreza moraju državnim nadležnim poreznim tijelima dostaviti popis svojih vjernika koji će biti budući porezni obveznici. Država gospodarski potpomaže vjerske zajednice koje su tek započele vjersku djelatnost. Usp. isto.

⁸ Sličnu podjelu rade i Barbara i Božidar Jelčić. Prema njima, za financiranje vjerskih zajednica mogu se primijeniti sljedeći načini: a) sustav vlastitih prihoda, b) sustav dobrovoljnih prihoda i pomoći, c) sustav crkvenih doprinosa, d) sustav financiranja iz proračuna države i e) sustav crkvenih poreza. Usp. Jelčić, Ba. - Jelčić, Bo: *Porezni sustav i porezna politika*, Informator, Zagreb, 1998. Sličnu podjelu slijedi Marijana Badjun. O tome više u Badjun, M., nav. djelo.

⁹ Veliki dio novca vjerske zajednice ulažu u svoje banke. Primjer za to imamo u Njemačkoj gdje se novac najvećim dijelom ulaže u dvanaest crkvenih banaka, među kojima je najveća katolička Kölner Pax-Bank i evangelička Darlehnsgenossenschaft Kiel.

¹⁰ Kao primjer može se navesti hamburška župa sv. Petra koja je vlasnik sedmerokatne zgrade na glavnoj hamburškoj trgovačkoj cesti u vrijednosti od 10 milijuna eura koju je dala u zakup radio postaji i drugim poduzećima. U Berlinu zgrada hotela Dorint pripada fondu nekretnina Evangeličke crkve.

¹¹ Više o financiranju i imovini crkvi u Njemačkoj vidi u Frerk, C.: *Finanzen und Vermögen der Kirchen in Deutschland*, Alibri Verlag, Aschaffenburg, 2002. Frerk je došao do podatka da dvije najveće crkve u Njemačkoj (Katolička i Evangelička) raspolazu ukupnom imovinom od gotovo 500.000.000.000,00 eura.

i osnovni model. Kao primjer mogu se navesti Litva, Letonija, Slovenija, Malta, Sjedinjene Američke Države i Francuska.

U **Litvi** se vjerske zajednice uzdržavaju uglavnom priložima vjernika. Ipak, država osigurava plaću vjeroučiteljima kao i učiteljima i profesorima u katoličkim školama. Osim toga, država sudjeluje u uzdržavanju spomenika kulture, te pruža pomoć pri izgradnji pojedinih sakralnih objekata. Crkvena imovina koja je oduzeta za vrijeme komunističke vladavine djelom je vraćena, a dijelom je za nju plaćena novčana naknada.

Katolička crkva u **Letoniji** se također uzdržava priložima vjernika te donacijama od strane dobročinitelja. Država vrlo rijetko pomaže u izgradnji sakralnih objekata, ali se na sakralno zemljište ne plaća porez.

I u **Sloveniji** se vjerske zajednice dobrim dijelom financiraju iz doprinosa i donacija. Iako ih država ne financira neposredno, ipak postoji posredna financijska pomoć raznim vjerskim ustanovama. Tako država snosi troškove Katoličkog bogoslovnog fakulteta koji djeluje u okviru Sveučilišta u Ljubljani i pojedinih katoličkih škola. Osim toga država nadoknađuje dio novčanog iznosa za zdravstveno i mirovinsko osiguranje svećenika.

Na **Malti** se Katolička crkva osim iz sustava vlastitih prihoda velikim dijelom financira i iz prinosa vjernika te donacija. Donacije i prinosi vjernika tako predstavljaju značajan dio prihoda Katoličke crkve na Malti, iako i država sa svoje strane djelomice sudjeluje u financiranju nekih njezinih aktivnosti.

Malteškim ugovorom o svjetovnim dobrima Crkve, Katolička crkva je prepustila državi dobra koja nisu imala pastoralnu svrhu (kuće, stanove, zemljišta). Država se sa svoje strane obvezala dati određeni godišnji novčani doprinos, koji među ostalim služi za uzdržavanje svećenstva. Država pomaže i neke crkvene humanitarne djelatnosti, a osigurava i financijsku potporu katoličkim školama, te plaću profesorima Katoličkog bogoslovnog fakulteta.¹²

U **Sjedinjenim Američkim Državama** model sustava donacija i priloga isključivi je model financiranja vjerskih zajednica. U tom smislu važan dio "crkvene politike" predstavlja proces prikupljanja donacija, što pak dovodi do toga da veći donatori imaju jači utjecaj na crkvene odluke od onih koji daju manje donacije. Iako je ovaj model isključivi model financiranja, država na dva načina "potpomaže" crkvu, i to na način da daje porezne olakšice onima koji daju priloge i izuzima od oporezivanja crkvenu imovinu.

U **Francuskoj** je crkva odijeljena od države zakonom iz 1905. godine. Posljedično tome, osnovni način neposrednog financiranja vjerskih zajednica su donacije i priloge vjernika. S druge strane, vjerske zajednice ostvaruju posredno prihode od strane države, i to na način do obavljaju čitav niz društveno korisnih djelatnosti koje država obilno financira.

¹² Usp. Eterović, N.: *Ugovori između Svete Stolice i Republike Hrvatske*, Glas Koncila, Zagreb, 2001.

3. 3. Sustav financiranja iz državnog proračuna

Sustav financiranja iz državnog proračuna pruža vjerskim zajednicama sigurne prihode u razdoblju harmoničnih odnosa vjerskih zajednica i države. Međutim, ovaj sustav financiranja sa sobom nosi opasnost državnog uplitanja u crkvene odluke, što ugrožava neovisnost vjerskih zajednica¹³.

Ovaj je sustav u različitim oblicima prisutan u brojnim zemljama, bilo da predstavlja osnovni model financiranja, bilo da se pojavljuje u kombinaciji s drugim modelima.

Tako u **Grčkoj** država osigurava plaće svećenicima, đakonima i drugim osobama u službi Pravoslavne crkve, koja je službena crkva u Grčkoj. Državne vlasti plaćaju i svećenike u vojsci, bolnicama, zatvorima i grobljima. Država daje i godišnji novčani prilog Apostolskoj dobrotvornosti i atenskoj katedrali, a snosi i troškove školovanja pravoslavnog svećenstva.

U **Danskoj** se Evangeličko-luteranska crkva, kao službena nacionalna crkva, također dijelom financira iz državnih novčanih prinosa koji služe za isplaćivanje plaća i mirovina te obnovu crkvenih zgrada i spomenika kulture. Druge vjerske zajednice nemaju nikakvo pravo na financijsku pomoć države. One su organizirane kao privatne udruge i financiraju se doprinosom svojih članova, iako i one mogu dobiti financijsku potporu države za obnovu zgrada i spomenika kulture. Njihove ustanove koje imaju javni značaj dobivaju državnu pomoć, ukoliko država ima nad njima nadzor.

U **Luksemburgu** se Katolička crkva financira izravno iz državnog proračuna, a crkveni službenici primaju državne plaće.

U **Češkoj** država preko Ministarstva kulture udjeljuje novčanu potporu iz državnog proračuna koja je namijenjena za podmirivanje osnovnih plaća svećenstvu te zdravstvenoga i mirovinskog osiguranja. Osim toga, država uzdržava katoličke škole i plaća vjeroučitelje, a značajan doprinos daje i u uzdržavanju crkvenih spomenika kulture.

U **Slovačkoj** je na snazi sustav sličan onome u Češkoj, pa država osigurava sredstva za plaće svećenstvu, a uz to snosi i troškove vjeroučitelja, te učitelja i nastavnika u vjerskim školama. Ministarstvo socijalne skrbi brine se za plaće službenika u karitativnim ustanovama Katoličke crkve, a Ministarstvo obrane za plaće vojnih kapelana. Država doprinosi uzdržavanju crkvenih zgrada, iako je njezin doprinos prilično skroman (iznosi desetinu ukupnih troškova).

U **Rumunjskoj** sve vjerske zajednice uživaju vjersku slobodu i određenu financijsku potporu od strane države. Nakon pada komunističkog režima, država osigurava svećenstvu i nekim vjerskim službenicima minimalnu plaću. Osim toga, država daje potporu za izgradnju crkvi, i to posebno grkokatoličkih, obzirom da su one bile oduzete za vrijeme komunističke vladavine, a još nisu vraćene.

¹³ O tome više na <http://www.bistummainz.de/bm/dcms/sites/bistum/bistum/finanzen/index.html#>. (15. 07. 2005.)

U **Velikoj Britaniji** postoji ograničeno državno financiranje crkava. Crkvene ustanove, kao i druge osnovane u dobrotvorne svrhe, određuju se kao neprofitne, te uživaju značajne porezne olakšice. Država financira samo uzdržavanje povijesnih crkvenih spomenika. Ta je pomoć ograničena, tako da primjerice iznosi tek oko 10% novčanog iznosa za održavanje zgrada Anglikanske crkve. Državne vlasti plaćaju vojne kapelane u stalnoj službi, zatim svećenike u zatvorima i sveučilištima, a pomažu i vjerske škole koje su uključene u školski sustav.¹⁴

3. 4. Sustav crkvenih zaklada

Crkvene zaklade imaju dugu tradiciju. U Njemačkoj se prve crkvene zaklade pojavljuju već u srednjem vijeku. Najstarije crkvene zaklade koje u Njemačkoj postoje i dan danas stare su preko tisuću godina. Veliki se broj zaklada osnovao tijekom 19. stoljeća zbog nepostojanja državne socijalne politike. Stoga su zaklade koje su osnivale crkvene organizacije preuzele aktivnu ulogu u rješavanju socijalnih pitanja, koja su u tom periodu postala posebno akutna.

Danas u Njemačkoj postoji oko deset tisuća zaklada, od kojih je veliki broj osnovan u posljednjem desetljeću. Posebnost crkvene zaklade je njena svrha te njezina povezanost sa crkvom i njenim zadacima. Određena zaklada može biti priznata kao crkvena zaklada jedino ako je njen cilj usmjeren na rješavanje pitanja koja predstavljaju opće društvene probleme te ako potiče opće blagostanje.¹⁵ Kao primjer opće korisnih ciljeva mogu se navesti:

- socijalni ciljevi: potpomaganje staračkih domova, bolnica, dječijih vrtića, ustanova za odvikavanje od droga, provođenje mjera za borbu protiv ksenofobije i promicanje tolerancije prema strancima;
- kulturni ciljevi: organiziranje glazbenih i športskih priredbi, izložbi, programa za kulturnu razmjenu i sl;
- održavanje i saniranje crkvenih objekata, te resturiranje i izložba crkvenih umjetnina, itd.

Crkvenu zakladu mogu osnovati i privatne osobe, ali se uvijek mora dobiti odobrenje od nadležnog crkvenog tijela.

Crkvene zaklade su u pravilu opće korisne i zbog toga uživaju određene porezne olakšice, a u nekim slučajevima su oslobođene i plaćanja poreza.¹⁶ U Njemačkoj postoji posebno tijelo (Stiftungsbehörde) koje je nadležno za ocjenu da li je cilj neke zaklade općekoristan. Ako je cilj zaklade ocijenjen kao općekoristan, takvoj se zakladi neće oporezivati prihodi iz donacija, raspolaganja imovinom te davanja iz drugih zaklada.

¹⁴ O tome više u Eterović, N., nav. djelo.

¹⁵ Usp. http://www.kirche-mv.de/uploads/media/Leitfaden_01.htm. (16. 08. 2005.)

¹⁶ Od 01. 01. 2000. godine u Njemačkoj su na snazi porezni propisi kojima se vrlo povoljnim poreznim olakšicama potiče osnivanje zaklada.

4. SUSTAV CRKVENOG POREZA - OSNOVNA OBILJEŽJA I KOMPARATIVNA ISKUSTVA

Crkveni porez je vrsta poreza koji se ubire za financiranje vjerskih zajednica.¹⁷

Iako se crkveni porez pojmovno izvodi iz državnih poreza, on se razlikuje od tih poreza po poreznim obveznicima, po korisnicima prikupljenih sredstava, po utvrđivanju visine porezne stope, po osnovici oporezivanja i po namjeni prikupljenih sredstava.

Pravne pretpostavke koje se moraju ispuniti za ubiranje crkvenog poreza:

- priznanje određene religijske organizacije kao tijela javnog prava,
- postojanje odluka, odnosno propisa o crkvenom porezu koje donosi nadležno tijelo vjerske zajednice¹⁸

- priznanje takvih odluka od strane nadležnog zemaljskog ministarstva (u većini slučajeva ministarstvo financija).

Obveznici plaćanja crkvenog poreza su pripadnici vjerskih zajednica koje se financiraju od crkvenog poreza. U nekim se državama kao obveznici crkvenog poreza mogu pojaviti i pravne osobe.

Osnovica za izračun crkvenog poreza je porez na plaću ili na dohodak pojedinca²⁰, a u literaturi se navodi da se može raditi i o iznosu nekog drugog, već plaćenog poreza.²¹

Postoje dva osnovna načina ubiranja crkvenog poreza. Prvi način je da crkveni porez ubiru same vjerske zajednice, a drugi da ga ubiru ovlaštena tijela državne uprave u ime i za račun vjerskih zajednica. Kad ga ubiru državna tijela onda crkvene zajednice daju određeni postotak crkvenog poreza državi kao oblik naknade za uslugu ubiranja.

Obveza plaćanja poreza prestaje istupom iz dotične vjerske zajednice.²²

¹⁷ U literaturi može se naći više različitih definicija poreza. Naime, kako su porezi dio socioekonomskog i pravnog sustava države u kojoj se primjenjuju, te kako se u porezima taj sustav i odražava, razumljivo je da se mjesto i uloga poreza mijenjali zajedno i u skladu s promjenama kroz koje je kroz povijesna razdoblja država prolazila. Može se tako reći da se sadržaj pojma porez, koji odgovara današnjim prilikama u suvremenom društvu, razlikuje od sadržaja istog pojma u nekom ranijem vremenu, jer su se i uvjeti u kojima su se porezi tada primjenjivali, kao i ciljevi kojima su trebali poslužiti bili različiti od ovih danas. Kao karakteristike poreza u suvremenoj državi navode se: a) prisilnost poreza, b) derivativnost poreza, c) nepovratnost poreza, d) odsutnost neposredne naknade, e) nedestiniranost poreza, f) porezi se ubiru u javnom interesu, g) porezi su novčani prihod države. Usp. Jelčić, Ba.: *Javne financije*, RriF-plus, Zagreb, 2001., str. 38. - 45.

¹⁸ U Njemačkoj tako primjerice kod Evangeličke crkve u Rajnskoj regiji odluku donose prezbiteri, dok kod Protestantske zemaljske crkve donose zemaljske sinode.

Usp. <http://de.wikipedia.org/wiki/Kirchensteuer>. (18. 08. 2005.)

¹⁹ Usp. Badjun, M., nav. djelo.

²⁰ Usp. <http://de.wikipedia.org/wiki/Kirchensteuer>. (18. 08. 2005.)

²¹ Usp. Badjun, M., nav. djelo.

²² Oni koji odjave svoju pripadnost crkvi kako više ne bi morali plaćati porez, time se odjeljuju od Crkve, a prema važećem zakonu u Njemačkoj time gube sva prava i obveze u Crkvi. Objavio Radio Vatikan, 05. 07. 2003.

Protestantske crkve smatraju takvo napuštanje stvarnim istupanjem iz crkvene zajednice, dok Katolička crkva to tumači kao tešku povredu vjerskih dužnosti katolika, i to ne dovodi njihovu pripadnost Crkvi. Ako neki vjernik ne želi platiti crkveni porez protiv njega se može pokrenuti određeni pravni postupak, ali on nije obvezan. Eterović, N., nav. djelo, str. 346.

Visinu porezne stope obično utvrđuje vjerska zajednica, i to na dva načina. Prvi način je da vjerska zajednica odlučuje o visini porezne stope unutar raspona određenog od strane države, a prema drugom načinu ona predlaže visinu porezne stope, a nadležno državno tijelo to potvrdi ili ne.

U **Danskoj** jedan dio prihoda iz kojeg se financiraju troškovi Luteranske crkve dolazi iz sredstava prikupljenih crkvenim porezom. Njega plaćaju svi članovi Crkve.

Na **Islandu** su građani također dužni plaćati crkveni porez. Sredstva prikupljena crkvenim porezom dostavljaju se onoj vjerskoj zajednici kojoj građanin pripada, iako je i na Islandu Luteranska crkva službena državna crkva. Sredstva prikupljena od onih koji ne pripadaju nijednoj vjerskoj zajednici namijenjena su sveučilištu.

U **Finskoj** postoje dvije službene državne crkve: Luteranska crkva i Finska Pravoslavna crkva. Slijedom toga Luteranska crkva i Pravoslavna crkva imaju pravo oporezivati vlastite članove. Ovaj se porez ubire zajedno sa državnim ili regionalnim porezom. Država može prisiliti građane na podmirenje porezne obveze. Luteranska crkva ubire porez i od svih pravnih osoba. Iznimka postoji u slučaju kad je većinski udio u rukama vjernika Pravoslavne crkve ili oni predstavljaju većinu članova dotične pravne osobe. U tom slučaju pravna osoba nije obvezna plaćati crkveni porez. Luteranska je crkva priznala mogućnost vraćanja drugoj vjerskoj zajednici poreznog iznosa ubranog od pravne osobe koja je blisko povezana s tom vjerskom zajednicom.

U **Švedskoj** također postoji crkveni porez kojim se financira Švedska Luteranska crkva, a istim se instrumentom mogu koristiti i druge priznate vjerske zajednice. One su u tom slučaju dužne tijelima porezne uprave dostaviti imena svojih vjernika, koji su ujedno i obveznici crkvenog poreza.

U **Austriji** crkveni porez predstavlja jedan od dva glavna izvora financiranja vjerskih zajednica. Sustav crkvenog poreza u Austriji nalikuje onom u Njemačkoj, ali s tom razlikom da vjerske zajednice same ubiru porez. Obveza je svih članova vjerskih zajednica plaćanje crkvenog poreza, neovisno o tome koriste li vjerske usluge ili ne, a njegov iznos određuju pojedine vjerske zajednice.²³

U **Italiji** je temeljem konkordata iz 1984. godine uveden novi način financiranja vjerskih zajednica koji se sastoji:

- od tzv. mandatnog poreza i
- od instituta za uzdržavanje klera one vjerske zajednice koja ima sklopljen ugovor s Republikom Italijom.

Kad govorimo o tzv. mandatnom porezu onda moramo naglasiti da se ovdje ne radi o crkvenom porezu. U ovom slučaju porezni obveznik nije određen pripadnošću određenoj religijskoj zajednici već su porezni obveznici svi oni koji su obvezni plaćati porez na dohodak ili na plaću. Ovdje nije riječ o novom porezu. Država svojim poreznim obveznicima daje mogućnost da sami odluče o

²³ Usp. isto, str. 338. - 350.

tome u koju će svrhu namijeniti 0.8% plaćenog poreza na dohodak. Oni mogu taj iznos namijeniti:

1. vjerskoj zajednici koja ima sklopljen ugovor s Republikom Italijom²⁴ za potrebe bogoštovlja, uzdržavanje klerika ili karitativne svrhe ili

2. državi koja će ta sredstva namijeniti za borbu protiv gladi, za pomoć žrtvama od prirodnih katastrofa, za pomoć izbjeglicama ili za održavanje spomenika kulture.

Ovakav postupak nije povezan sa skupom birokratskom procedurom. Porezni obveznici putem porezne izjave odlučuju o namjeni svog 0.8% plaćenog poreza na dohodak. Država nakon toga prebrojava potpise poreznih obveznika koji su svoja sredstva namijenili crkvenoj zajednici ili samoj državi. Nakon toga se ukupni iznos prikupljenog poreza, čiju su svrhu odredili porezni obveznici, dijeli razmjerno broju potpisa. Često imamo situaciju da porezni obveznici nisu odredili svrhu svojih 0.8% poreza na dohodak. U tom se slučaju taj iznos dijeli između države i religijskih zajednica prema već dobivenom omjeru danih potpisa²⁵.

Radi transparentnosti ovakvog načina financiranja vjerske zajednice informiraju državna tijela vlasti, ali i javnost. Tako se Talijanska biskupska konferencija obvezala talijanskim državnim vlastima podnositi godišnje izvješće o upotrebi i načinu trošenju ovako udijeljenih sredstava, a javnost, između ostalog, informira putem časopisa "*Sovvenire News*" koji izlazi četiri puta godišnje. Treba napomenuti da se kod ovog informiranja javnosti i države ne radi o državnoj kontroli crkve već o provjeri ex post koja ima zadatak da očuva transparentnost i na taj način omogući poreznim obveznicima uvid u trošenje njihovih sredstava, što opet može biti i u interesu same vjerske zajednice.

Ovakav način financiranja ima određene negativne posljedice za vjerske zajednice. Naime, velik broj članova vjerskih zajednica daju manje dobrovoljnih priloga, nego što je to bio slučaj prije uvođenja ovakvog modela.²⁶ Velik dio njih smatra da su određivanjem namjene 0.8% poreza na dohodak ispunili svoju "obvezu" prema vjerskoj zajednici. Druga negativna posljedica je neizvjesnost u pogledu primanja koja vjerske zajednice ostvaruju na ovaj način. Za primjer ćemo navesti podatak da je zbog mnogih državnih skandala u tri godine izdvojeni iznos poreza koji je bio namijenjen državi pao za gotovo 50%.²⁷ Ovo se isto može desiti i vjerskim zajednicama u slučaju većih skandala u njihovim krugovima. Nedostatak ovakvog sustava je i sporost prilikom obrade podataka i kašnjenje s isplata vjerskim zajednicama. Naime, državna tijela su tek 1994. godine objavili definitivne podatke za 1990. godinu.²⁸

²⁴ Vjerske zajednice koje imaju dogovor s Republikom Italijom o "*otto per mille*", odnosno koje imaju dogovor o vezivanju 0.8% plaćenog poreza na dohodak za određenu propisanu svrhu su: Adventistička Crkva, Evangeoska Crkva, Valdeška Crkva i Božje zajednice. Od 1996. godine se i židovska vjerska zajednica financira na ovaj način.

²⁵ Godine 1997. svega je 43% građana odredilo namjenu dijela poreza. Od toga je oko 83% građana namijenilo 0.8% poreza Katoličkoj Crkvi.

²⁶ Ovo osobito dolazi do izražaja u sjevernim regijama Italije.

²⁷ Tako je 1990. godine za državu bilo izdvojeno 22.31% prikupljenih sredstava, dok je 1993. godine taj postotak iznosio svega 11.8%.

²⁸ Usp. Steigerwald, J.: *Erfahrungen mit dem Italienischen Modell*, <http://www.kirchensteuern.de/Texte/ItalienMichaeler.htm> (12. 08. 2005.)

Kao prednosti ovakvog sustava financiranja vjerskih zajednica često se puta navodi činjenica da građanin nema dodatnih troškova (što je to npr. slučaj u Njemačkoj) jer se novac za vjerske zajednice odvaja od već plaćenog poreza. Druga mu je prednost što predstavlja mogućnost direktno demokracije, osobito stoga što građani odlučuju kako će se koristiti njihova sredstva. Bitno je naglasiti da kod ovog sustava, za razliku od njemačkog sustava crkvenog poreza, građanin koji odluči svoj dio poreza na dohodak namijeniti državi ostaje "zaštićen" na način da ga se ne imenuje te on time ostaje zaštićen od bilo kakvih javnih ili privatnih osuda. Još jedna pozitivna strana ovakvog načina financiranja je jako mali broj istupanja iz vjerskih zajednica. Naime, kako svi građani koji plaćaju porez na dohodak bez obzira na vjersku pripadnost, odvajaju i 0.8% za već spomenute svrhe, tako ne postoji istupanje iz vjerske zajednice radi izbjegavanja plaćanja poreza.

Osim izdvajanja za crkvu iz već plaćenog poreza na dohodak (tzv. mandatni porez) imamo i drugi način financiranja koji se sastoji od neplaćanja poreza na novčane prinose do 2 000 000 lira koje fizičke ili pravne osobe daju za uzdržavanje klera vjerskih zajednica.²⁹

Posebno je zanimljiv sustav crkvenog poreza u Njemačkoj, i to obzirom na dva ključna elementa:

- predstavlja najznačajniji izvor financiranja vjerskih zajednica koje se njime koriste;
- kao model financiranja najrazvijeniji je i najrazrađeniji upravo u Njemačkoj.

Zbog toga će naredno poglavlje biti posvećeno njegovim obilježjima i posebnostima koje su se razvile u njemačkom pravnom sustavu.

5. CRKVENI POREZ U NJEMAČKOJ

Uvođenjem crkvenog poreza u Weimarski Ustav 1919. godine on postaje jedan od osnovnih oblika financiranja vjerskih zajednica u Njemačkoj.

Prema podacima za Njemačku, crkveni porezi čine, ovisno o tome o kojoj se vjerskoj zajednici radi, od 63 do 80 % crkvenih prihoda³⁰.

Danas se u Njemačkoj ovim oblikom financiranja koriste sljedeće vjerske zajednice:

- biskupije rimokatoličke crkve;
- Katolička biskupija starokatolika u Njemačkoj;
- Evangelička zemaljska crkva;
- slobodne religijske zajednice, primjerice Zemaljska zajednica Baden, Mainz, Offenbach i Pfalz;
- Unitarna religijska zajednica slobodnih protestanata;
- židovske zajednice.³¹

²⁹ Usp. Eterović, N., nav. djelo, str. 349

³⁰ Prema podacima iz 2003. godine prihode koje je Katolička crkva ostvarila od crkvenog poreza iznosili su 4,499 milijardi eura, dok je Evangelička zemaljska crkva ostvarila prihod od 4, 012 milijardi eura. Usp. <http://de.wikipedia.org/wiki/Kirchensteuer>. (18. 08. 2005.)

³¹ Evangeličke slobodne crkve namjerno se ne koriste takvim pravom financiranja jer se njihovo učenje temelji na striktnoj odvojenosti crkve i države. One se financiraju od doprinosa svojih članova, koji su u pravilu veći od crkvenog poreza.

Prema čl. 137. st. 6. Weimarskog Ustava i prema čl. 140. Temeljnog zakona crkveni porez predstavlja novčana davanja koja vjerske zajednice kojima je priznata javnopravna osobnost imaju pravo ubirati od svojih članova.

Porezi se ubiru na temelju poreznih lista za financiranje crkvenih djelatnosti, a prema pravnim odredbama donesenim na razini njemačkih saveznih zemalja. Načela crkvenog oporezivanja regulirana su slijedećim ugovorima:

- Thüringenski ugovor (čl. 25-26)
- Sachenski ugovor (čl. 21-22)
- Macklenburško - vorpommernski ugovor (čl.18)
- Sachensko - anhaltskom ugovoru (čl. 19)

Tim ugovorima je određeno da država nema pravo kontrolirati način trošenja tako prikupljenih sredstava.³² Također je određeno da će vlasti pojedine savezne zemlje dostaviti svakoj vjerskoj zajednici crkveni porez na njen teritorij.

Prema dostupnim podacima Katolička crkva potroši oko 60% prihoda iz crkvenog poreza na troškove osoblja, na troškove uprave i uredskog materijala 10%, na Crkvene građevine 10%, na škole i obrazovanje 10% i na socijalne i karitativne aktivnosti 10%. Evangelička crkva potroši oko 70% prihoda iz crkvenog poreza na troškove osoblja, 10% na troškove upravljanja i uredskog materijala, 10% na Crkvene građevine i 10% na škole, obrazovanje te socijalne i karitativne aktivnosti.³³

Može se reći da su za određivanje skupine **poreznih obveznika** bitna dva kriterija. Prvi kriterij je pripadnost određenoj vjerskoj zajednici (personalni princip)³⁴, a drugi je prebivalište (teritorijalni princip)³⁵. Crkveni porez pripada onoj zemaljskoj crkvi na čijem području vjernik ima svoje prebivalište ili trajno boravište. Ukoliko on radi na području druge zemaljske crkve te ukoliko se crkveni porez od njege ubire temeljem poreznih propisa na području te crkve, u posebnom postupku preraspodjele će tako prikupljena sredstva biti transferirana zemaljskoj crkvi na čijem području se nalazi njegovo prebivalište.³⁶

Porezni obveznici u Njemačkoj mogu biti samo fizičke osobe³⁷ koje su pripadnici vjerskih zajednica kojima je priznata javnopravna osobnost i koje su se odlučile za ovakav način prikupljanja sredstava. U brakovima gdje jedan bračni partner pripada vjerskoj zajednici koja je ovlaštena ubirati crkveni porez, a drugi ne, crkveni porez se može ubirati samo od partnera koji pripada ovlaštenoj vjerskoj zajednici.

Stranci su također porezni obveznici ako imaju u Njemačkoj svoje prebivalište ili trajno boravište, te ako pripadaju vjerskoj zajednici koja je u Njemačkoj ovlaštena ubirati crkvene poreze. Pri tom nije relevantno ubire li se u njihovoj zemlji crkveni porez.

³² U Katoličkoj crkvi biskupsko porezno vijeće odlučuje uz suglasnost s biskupom o raspodjeli tog novca. Članovi biskupskog poreznog vijeća su dragovoljci sa župa, koji su najčešće po zanimanju stručnjaci za financije i pravo.

³³ Usp. Kirchensteuer, <http://de.wikipedia.org/wiki/Kirchensteuer>. (18. 08. 2005.)

³⁴ Pripadnost Evangeličkoj i Rimokatoličkoj crkvi temelji se na činu krštenja.

³⁵ Prebivalištem se u smislu njemačkog poreznog prava smatra mjesto u kojem porezni obveznik ima stan u kojem se nalaze stvari iz koji se da zaključiti da on taj stan uistinu i koristi. U slučaju bračnih partnera mjesto prebivališta se određuje prema mjestu gdje prebiva obitelj

³⁶ Usp. http://www.ekd.de/download/kirchensteuer_petersen.pdf (17. 08. 2005.)

³⁷ Za razliku od Finske u kojoj Luteranska crkva ima pravo ubirati poreze i od pravnih osoba.

Njemački službenici koji rade u inozemstvu plaćaju porez na dohodak, a oslobođeni su crkvenog poreza samo ako imaju prebivalište koje je u inozemstvu.

Pripadnici njemačkih oružanih snaga pripadaju zemaljskoj crkvi prema mjestu njihovog prebivališta. Oni su prema tome porezni obveznici.

Njemački državljani koje nemaju prebivalište ili trajno boravište u Njemačkoj, oslobođeni su plaćanja crkvenog poreza. Prema pravilima Evangeličke crkve porezni obveznici koji su samo privremeno promijenili svoje mjesto prebivališta tako da ono više nije u Njemačkoj, zadržavaju članstvo u Evangeličkoj crkvi, ali su oslobođeni plaćanja crkvenog poreza. Povratkom u Njemačku njihova prava i obveze prema Evangeličkoj crkvi opet oživljavaju, te su dužni plaćati crkveni porez.

Crkveni porez obvezuje pripadnike vjerskih zajednica, ali samo one koji plaćaju porez na dohodak, odnosno plaću. Iz tog slijedi da veliki dio članova vjerskih zajednica, a to su oni koji imaju niska primanja, veliki broj umirovljenika, oni koji ne zarađuju, studenti, učenici, primatelji socijalne pomoći i djeca, ne plaćaju porez. Nadalje, ima znanstvenika koji smatraju da je takav porez nepravedan, jer ga samo oko 30% članova vjerskih zajednica uistinu i plaća.³⁸ Međutim, u Njemačkoj postoji tzv. minimalni iznos crkvenog poreza (Mindestbetrag der Kirchensteuer) kojeg plaćaju i one osobe koje zbog niskih primanja ne plaćaju porez na dohodak, a time i crkveni porez. Minimalni iznos plaćaju i one osobe koje plaćaju porez na dohodak, ali je iznos tako obračunatog crkvenog poreza manji od minimalno predviđenog iznosa crkvenog poreza.

Minimalni iznosi crkvenog poreza u pojedinim njemačkim saveznom zemljama:

savezna zemlja	godišnji minimalni iznos crkvenog poreza (izražen u eurima)
Baden-Württemberg	3.60
Hamburg	3.60
Hessen	1.80
Mecklenburg-Vorpommern	3.60
Niedersachsen	3.60
Sachsen*	3.60
Sachsen-Anhalt*	3.60
Schleswig-Holstein	3.60
Thüringen*	3.60

* Samo Evangelička crkva

Izvor: Zur Kirchenfinanzierung in der Bundesrepublik Deutschland, <http://www.kirchensteuern.de/Texte/Kirchenfinanzierung.htm>. (18. 08. 2005.)

³⁸ Tako i Wenner, U.: *Taler, Taler, du musst wandern*, Referat sa 94. Dana njemačkih katolika u Hamburgu, Hamburg, 2000.
Financijski stručnjak Meuthen u svojoj knjizi *Die Kirchensteuer als Einnahmequelle von Religionsgemeinschaften* (Ffm, 1993.), daje konkretan primjer kako ovakva politika oporezivanja može dovesti do nepravedne situacije. Tako navodi primjer prema kojemu je peteročlana obitelj sa godišnjim primanjima od 80.000 DEM i koja gradi vlastiti dom oslobođena plaćanja poreza, i s druge strane obitelj koja ima godišnja primanja od 50.000 maraka i ne gradi kuću, mora platiti porez na dohodak, a time i crkveni porez.

Temelj za izračun crkvenog poreza predstavlja porez na dohodak, odnosno plaću. On je određen fiksnim postotkom koji je različit za pojedine savezne zemlje. Tako on u Bayernu i u Baden-Württembergu iznosi 8%, dok on u Berlinu, Brandenburg, Bremenu, Hamburgu, Hessenu, Mecklenburg-Vorpommernu, Niedersachsenu, Nordrhein-Westfalenu, Rheinland-Pfalzu, Saarlandu, Sachsenu, Sachsen-Anhaltu, Schleswig-Holsteinu i Thüringenu iznosi 9% od poreza na dohodak, odnosno plaću člana vjerske zajednice.

Osim donje, postoji i gornja granica iznosa crkvenog poreza, a koji ne smije biti veća od određenog postotka (ovisno o crkvi on se kreće od 3 do 4 posto) oporezivog primanja (Kappung)³⁹.

Primjer:

oporezivo primanje:	190.000
porez na dohodak:	72.850
crkveni porez (9%):	6.556
crkveni porez uz "Kappung" od 3%:	5.700
Razlika između crkvenog poreza bez "Kappunga" i crkvenog poreza s "Kappungom":	856

Crkveni porez odbija poslodavac uz porez na dohodak i transferira ga poreznoj upravi. Za izračun crkvenog poreza bitni su samo oni podaci koji se nalaze u poreznoj kartici - a to su podaci o poreznoj klasi, religijskoj pripadnosti i o broju djece.⁴⁰ Početak ubiranja crkvenog poreza (prilikom pristupanja vjerskoj zajednici), ili prestanak porezne obveze (prilikom istupanja iz vjerske zajednice) poslodavac smije uzeti u obzir samo ako mu je posloprimac predočio izmijenjenu poreznu karticu.

Primjer poreza na dohodak u 2002. godini kod crkvenog poreza od 9% (iznosi izraženi u eurima):

Mjesečna primanja (bruto) izraženo u eurima	nevjenčan/a porezna klasa I	vjenčan/a porezna klasa III	vjenčan/a 1 dijete porezna klasa III/1	vjenčan/a 2 djeteta porezna klasa III/2
1 000	2.11	--	--	--
1 500	13.47	--	--	--
2 500	40.38	16.29	5.92	--
3 500	72.95	41.89	29.93	18.68

Izvor: Petersen, Die Kirchensteuer - Ein kurzer Überblick ,
http://www.ekd.de/download/kirchensteuer_petersen.pdf (19.08.2005)

³⁹ Uvođenje "Kappunga" bilo je potrebno zbog njegove povezanosti s porezom na dohodak, koji je po svojoj prirodi progresivan.

⁴⁰ Jedna od temeljnih zamjerki vezanih uz crkveni porez, koja se navodi u njemačkoj literaturi jest povreda čl. 4. Temeljnog zakona, koji jamči nepovredivost vjeroispovjedi i njenog iskazivanja. Naime, kako bi se mogao razrezati crkveni porez potrebno je da zaposlenik na svojoj poreznoj kartici navede vjersku pripadnost. Upravo se tim čini povreda gore navedenog članka.

Crkvena porezna obveza prestaje:

- istupanjem iz određene vjerske zajednice;
- smrću, s tim da obveza plaćanja poreza na dohodak prestaje danom smrti, a obveza plaćanja crkvenog poreza prestaje protekom mjeseca u kojem je porezni obveznik umro;
- prestankom prebivališta ili trajnog boravišta na teritoriju Njemačke.

U Njemačkoj se već dugo vremena diskutira o uvođenju modela koji bi zamijenio crkveni porez. Mnogi političari i političke stranke borile su se za uvođenje modela koji bi bio sličniji talijanskom modelu financiranja vjerskih zajednica. Na ovom mjestu možemo navesti i *Dietrich-Bonhoeffer* udrugu (DBU) koja je 1998. godine osnovala radnu skupinu čiji su članovi predstavnici različitih političkih stranaka, stručnjaci s područja prava i poreza kao i predstavnici različitih organizacija za zaštitu građanskih prava. Oni smatraju da je u periodu unošenja crkvenog poreza u Weimarski Ustav Crkva imala odlučujuću ulogu kad su u pitanju bili određena socijalna politika i briga o općem dobru. Tada država još nije imala razvijenu socijalnu politiku pa je to u potpunosti preuzela Crkva. Shodno tome se smatralo da je ovakav način financiranja crkve prihvatljiv i potreban. Međutim, danas, kako smatra ova Udruga, monopol u pogledu socijalnih pitanja i općeg blagostanja nije više samo u rukama Crkve. To je vidljivo posebno u periodu nakon 2. svjetskog rata kada imamo brojne građanske inicijative i angažmane na tom polju, a osniva se i velik broj nevladinih udruga. Udruga smatra da sve ovakve organizacije, uključujući i Crkvu, predstavljaju jednu od pretpostavki demokratskog društva. Zbog toga drže da bi se uz vjerske organizacije trebale financirati i sve druge općekorisne organizacije, ali putem jednog novog modela. U tom bi modelu sudjelovali svi građani koji plaćaju porez na dohodak ili plaću. Religijska pripadnost ne bi bila relevantna. Svi bi oni mogli od svog plaćenog poreza na dohodak ili plaću izdvojiti određeni iznos koji bi namijenili bilo u kulturne, socijalne ili općekorisne svrhe. Sredstva bi tako mogli udijeliti i vrtićima, muzejima, organizacijama za zaštitu ljudskih prava, crkvama, itd. Naravno da time ne bi prestajala obveza države da financira određene kulturne i socijalne djelatnosti.⁴¹

Sustav crkvenog poreza kao način financiranja crkvenih djelatnosti mogao bi se u skoroj budućnosti susresti s još jednim problemom. Naime, u posljednje se vrijeme u Europskoj uniji radi harmonizacije poreznog prava nastoji smanjiti visina direktnih poreza i težište prebaciti na indirektno poreze. Ovo bi moglo dovesti do osjetnog smanjenja prihoda koje vjerske zajednice ubiru putem crkvenog poreza jer je taj porez vezan za direktni porez, odnosno za porez na dohodak ili plaću. Indirektan bi utjecaj na financiranje moglo imati i usklađivanje radnog prava, koje bi sa sobom moglo povući i određene promjene u crkvenom radnom pravu.

⁴¹ Više o ovom vidi: *Kirchensteuer-wie lange noch?*,
<http://www.kirchensteuern.de/Texte/BonhoefferKirchensteuerWieLangeNoch2004.htm> (20.08.2005)

- Nakon svega izloženog, možemo reći da su karakteristike crkvenog poreza:
- autonomno određivanje crkvenog poreza od strane vjerskih zajednica;⁴²
 - prisilni karakter. Članstvo u određenoj vjerskoj zajednici je dobrovoljno, ali su njihovi članovi temeljem zakonske norme obvezni plaćati crkveni porez, koji se može i prisilno naplatiti. Prisilni karakter se očituje i u postojanju određenih internih crkvenih sankcija za one koji ne plaćaju porez. Tako Evangelička crkva to drži istupanjem iz crkve, dok Katolička crkva to drži teškom povredom vjerskih dužnosti. Međutim, svaki član može istupiti iz Crkve i više ne plaćati crkveni porez;
 - crkveni porez je isključivo namijenjen financiranju vjerskih zajednica. Stoga se ne može razrezati onima koji nisu pripadnici nijedne vjerske zajednice u neku drugu svrhu.
 - crkveni porez se po svom nazivu, načinu uvođenja te učincima primjene ne razlikuje od drugih poreznih oblika. Međutim, crkveni porez ne određuje država, niti služi financiranju javnih potreba, već ga država ubire u ime i za račun vjerskih zajednica koje, ukoliko su ispunile potrebne pravne pretpostavke, same odlučuju hoće li ubirati takav porez. Državna tijela kao naknadu za ubiranje crkvenog poreza uzimaju određeni postotak crkvenog poreza⁴³. Ubiranje poreza od strane države za vjersku zajednicu ne predstavlja povredu načela odvojenosti Crkve od države. Naprotiv, crkveni su se porezi i pojavili kao rezultat odvajanja Crkve od države u 19. stoljeću;⁴⁴
 - akcesorni karakter. Crkveni porez je vezan za porez na dohodak, odnosno plaću. Takva akcesornost rezultira utjecanjem brojnih gospodarskih faktora na visinu prihoda iz crkvenih poreza. Tako npr. visina poreza na dohodak, odnosno plaću, u velikom dijelu ovisi o opsegu nezaposlenosti, kao i različitim tarifama, a to se opet odražava i na crkveni porez. Na njega mogu utjecati i različite financijsko-političke odluke. Za primjer možemo navesti odluku Saveznog ustavnog suda, koji je proglasio nedopuštenim oporezivanje egzistencijalnog minimuma. Državi je trebalo dulje vremena da provede tu odluku, te je od toga profitirala i crkva koja je na temelju načela akcesornosti cijelo to vrijeme ubirala crkveni porez.⁴⁵

⁴² Tako primjerice sinoda Evangeličke crkve donosi odluku o tome hoće li se i u kojem iznosu odrediti crkveni porez.

⁴³ U njemačkim saveznm zemljama ta se naknada kreće u iznosu od 2% (Bayern) do 4,5% (Saarland) od iznosa crkvenog poreza.

⁴⁴ Što se pak tiče prisilnosti naplate crkvenog poreza, do nje ne dolazi kod onih poreznih obveznika, koji obvezu plaćanja crkvenog poreza podmiruju iz dohotka (nesamostalni rad-plaća), jer je porez na dohodak takav oblik poreza koji se plaća po odbitku, pa tako poslodavac prilikom isplate plaće zadržava i crkveni porez. Ukoliko i dolazi do prisilne naplate od strane države, polazi se od shvaćanja da legitimnost za prisilnost naplate crkvenog poreza ne proizlazi s naslova države kao produžene ruke vjerskih zajednica, nego država ovdje nastupa s naslova vlastitih regalnih prava, koja proizlaze iz njezina suvereniteta, što može činiti sve dotle dok je u okviru njezine djelatnosti osigurana dragovoljnost članstva u nekoj vjerskoj zajednici. Usp. Marré, H.: *Die Kirchenfinanzierung, u Kirche und Staat der Gegenwart*, 3. Aufl., Ludgerus Verlag, 1990., str. 24. - 25.

⁴⁵ Kako je Savezni ustavni sud donio odluku o nedopuštenosti oporezivanja egzistencijalnog minimuma i kako se odluka počela provoditi, smatra se da će prihodi od crkvenog poreza biti umanjeni za oko 1 milijardu eura. O zakonu o crkvenom porezu kojim se financiraju vjerske zajednice u SR Njemačkoj vidi i Bandalović, K.: *Financiranje vjerskih zajednica u Njemačkoj - prikaz zakona o crkvenom porezu, Financijska praksa*, vol. 18, br. 4, 1994., str. 437. - 441.

6. FINANCIRANJE VJERSKIH ZAJEDNICA - HRVATSKO ISKUSTVO

Financiranje vjerskih zajednica u Republici Hrvatskoj regulirano je Ugovorima između Republike Hrvatske i Svete Stolice te Zakonom o pravnom položaju vjerskih zajednica⁴⁶.

Potrebno je istaknuti da međunarodni ugovori koji su usvojeni u skladu s odredbama Ustava RH imaju nadzakonsku pravnu snagu. Stoga odredbe Ugovora između Svete Stolice i Republike Hrvatske koji reguliraju pravni položaj Katoličke crkve u Republici Hrvatskoj imaju veću pravu snagu nego odredbe Zakona o pravnom položaju vjerskih zajednica. Ipak, potrebno je prezentirati odredbe i jednog i drugog normativnog akta, i to stoga što se Ugovori između Svete Stolice i Republike Hrvatske isključivo odnose na pravni položaj Katoličke crkve, dok se odredbe Zakona o pravnom položaju vjerskih zajednica odnose na sve vjerske zajednice koje djeluju u Republici Hrvatskoj. Osim toga, može se zaključiti da se odredbe Zakona o pravnom položaju vjerskih zajednica odnose kao *lex generalis* prema odredbama sadržanim u Ugovorima između Svete Stolice i Republike Hrvatske. To znači da se na sve one odnose između Katoličke crkve i Republike Hrvatske koje nisu regulirani Ugovorima između Svete Stolice i Republike Hrvatske primjenjuju odredbe Zakona o pravnom položaju vjerskih zajednica.

6. 1. Odredbe Zakona o pravnom položaju vjerskih zajednica

Prema odredbama Zakona o pravnom položaju vjerskih zajednica vjerska zajednica se financira iz sljedećih prihoda:

- prihodimma od svoje imovine;
- iz dobiti trgovačkih društava čije dionice, odnosno udjele posjeduju;
- obavljanjem karitativne, odgojno obrazovne, kulturne, umjetničke ili druge opće korisne djelatnosti, te prodajom vjerskih izdanja ili suvenira;
- pružanjem vjerskih usluga;
- od nasljedstva i darova;
- iz dobrovoljnih prihoda (u obliku novca, usluga ili radova) fizičkih i pravnih osoba.

Vjerskoj se zajednici odobravaju sredstva iz državnog proračuna čija će se godišnja visina određivati ovisno o vrsti i značaju njezinih vjerskih objekata (kulturnom, povijesnom, itd.), te o djelatnosti vjerske zajednice na kulturnom, odgojno - obrazovnom, socijalnom i zdravstvenom području te njezinom doprinosu nacionalnoj kulturi, kao i o humanitarnom i općekorisnom djelovanju vjerske zajednice.

Vjerska zajednica može iz državnog proračuna i proračuna jedinica lokalne samouprave i proračuna jedinica područne (regionalne) samouprave dobiti

⁴⁶ Narodne novine br. 83/ 2002.

namjensku potporu, posebice za izgradnju i obnovu vjerskih objekata. Da bi dobila tražena sredstva, vjerska zajednica mora podnijeti obrazloženi zahtjev nadležnom tijelu za dodijelu sredstava.

Prema odredbama Zakona vjerske su zajednice oslobođene od plaćanja poreza na promet nekretnina kada stječu vjerske objekte ili zemljište za izgradnju vjerskih objekata.

Vjerska zajednica ne plaća ni porez na priloge koje joj daju građani i pravne osobe. Fizičke i pravne osobe na tako dane priloge ne plaćaju porez na dobit, odnosno porez na dohodak. Visina do koje su fizičke i pravne osobe oslobođene plaćanja je ograničena, a regulira se Zakonom o porezu na dobit te Zakonom o porezu na dohodak.

Zakonom se predviđa da vjerske zajednice ne plaćaju carinu i porez na predmete, koje primaju od stranih vjerskih zajednica, te drugih stranih fizičkih i pravnih osoba, koji vjerskim zajednicama, odnosno njenim svećenicima i drugim vjerskim službenicima, služe za obavljanje vjerskih poslova.

Vjerska zajednica te njeni ustrojstveni oblici koji su stekli pravnu osobnost upisom u Evidenciju, za svoje obveze odgovaraju svaki cijelom svojom imovinom.

6. 2. Odnosi između Republike Hrvatske i Katoličke crkve u Hrvatskoj

Odnosi između Republike Hrvatske i Katoličke crkve u Republici Hrvatskoj prvenstveno su regulirani Ugovorima između Svete Stolice i Republike Hrvatske.

Sklopljena su četiri ugovora:

- Ugovor između Svete Stolice i Republike Hrvatske o pravnim pitanjima,
- Ugovor između Svete Stolice i Republike Hrvatske o suradnji na području odgoja i kulture,
- Ugovor između Svete Stolice i Republike Hrvatske o dušobrižništvu katoličkih vjernika, pripadnika oružanih snaga i redarstvenih službi Republike Hrvatske;
- Ugovor između Svete Stolice i Republike Hrvatske o gospodarskim pitanjima.

Za temu ovog rada je najinteresantniji Ugovor o gospodarskim pitanjima.⁴⁷

Prema odredbama ugovora, Katoličkoj se crkvi trebaju osigurati materijalni uvjeti za pastoralno djelovanje u skladu s odredbama Drugog vatikanskog sabora i kanonskim propisima. Stoga su Republika Hrvatska i Sveta Stolica *...s obzirom na veliku ulogu Katoličke crkve u društvenoj, odgojnoj, kulturnoj i karitativnoj djelatnosti...*⁴⁸ odlučile pravno regulirati gospodarske aspekte odnosa između Katoličke crkve i Republike Hrvatske.⁴⁹

⁴⁷ Zakon o potvrđivanju ugovora između Svete Stolice i Republike Hrvatske o gospodarskim pitanjima. Narodne novine br. 18/ 1997.

⁴⁸ Isto.

⁴⁹ Treba istaknuti da se u teoriji navodi kako su materijalni elementi pravne države a) porezna i socijalna pravednost, b) pravna sigurnost i c) ustavna ograničenja oporezivanja. Nadalje, ističe se kako je pitanje ostvarivanja porezne pravednosti jedno od pitanja koje je najuže povezano s izgradnjom pravne države. Usp. Lončarić - Horvat, O.: *Oporezivanje u skladu s načelima pravne države*, u Jelčić, B. i dr.: *Financijsko pravo i financijska znanost*, Narodne novine, Zagreb, 2002., str. 228. - 230. Ako se pođe od važnosti koju

Prema tom ugovoru pravne osobe Katoličke crkve mogu slobodno primati milostinju i darove vjernika te prihvaćati druge uobičajene oblike prinosa vjernika za uzdržavanje crkvenih ustanova.⁵⁰

Republika Hrvatska se obvezala da će:

A Katoličkoj crkvi vratiti imovinu koja je oduzeta u vrijeme jugoslavenske komunističke vladavine, a koju je moguće vratiti prema zakonskim odredbama;

B naći odgovarajuću zamjenu za dio dobara koje nije moguće vratiti⁵¹;

C isplaćivati pravnim osobama Katoličke crkve naknadu u novcu za ostalu imovinu koja neće biti vraćena;

Nadalje, Republika Hrvatska se obvezala pravnim osobama Katoličke crkve od 2000. godine, isplaćivati primjerenu novčanu naknadu u četiri godišnja obroka kao vid naknade za oduzeta dobra koja nije moguće vratiti⁵².

Republika Hrvatska se obvezala mjesečno iz državnog proračuna davati Katoličkoj crkvi iznos⁵³ koji odgovara dvijema prosječnim bruto plaćama, pomnoženima s brojem župa koje postoje u Republici Hrvatskoj, a sve to kako bi *...Katolička crkva na doličan način mogla nastaviti svoje djelovanje na promicanju općeg dobra...*⁵⁴.

Ugovorom je predviđeno da će radi rješavanja pitanja mirovinskog osiguranja članova klera, redovnika i redovnica, koji su navršili 65 godina života, a čije mirovinsko osiguranje nije do sada sustavno riješeno, Republika Hrvatska tijekom prvih deset godina primjene ovog ugovora navedeni novčani iznos isplaćivati uvećan za 20%.

Pravne osobe Katoličke crkve se u odnosu na porezni sustav smatraju neprofitnim ustanovama.⁵⁵

Prema ovom ugovoru, državne će vlasti svake godine razmatrati, odobriti i financijski potpomagati posebne programe i projekte pravnih osoba Katoličke crkve koji su korisni za opće dobro.⁵⁶

imaju vjerske zajednice u životu svake civilizirane društvene zajednice, jasno je zašto država nastoji regulirati svoje gospodarske odnose s njima, kako bi im na taj način omogućila aktivan angažman u društvu na području odgoja, obrazovanja, zdravstva, socijalne skrbi i karitativnih djelatnosti.

⁵⁰ Na takva primanja ne primjenjuju se odredbe poreznih propisa Republike Hrvatske.

⁵¹ U tom smislu je baš nedavno crkva dobila prostore bivše vojarne u Zagrebu, koje će koristiti za potrebe budućeg Katoličkog sveučilišta.

⁵² Ukupan iznos naknade utvrdit će crkveno-državno povjerenstvo stručnjaka na temelju procjene vrijednosti tih dobara.

⁵³ U taj novčani iznos osim troškova za uzdržavanje klera i drugih crkvenih službenika uključeni su i troškovi izgradnje i uzdržavanja crkava i pastoralnih središta koja nisu u popisu spomenika kulture te doprinos za karitativnu djelatnost Katoličke crkve. Radi pravičnog raspoređivanja navedenih novčanih sredstava Hrvatska biskupska konferencija će osnovati središnju ustanovu za uzdržavanje klera i drugih crkvenih službenika, a isto će učiniti (nad)biskupije za svoje područje.

⁵⁴ Ugovor između Svete Stolice i Republike Hrvatske o gospodarskim pitanjima. Valja napomenuti da će Hrvatska Biskupska Konferencija svake godine do 01. prosinca dostaviti ovlaštenom državnom uredu popis novih ili ukinutih župa. U taj popis neće ulaziti novoosnovane župe koje u gradu broje manje od 3000 vjernika, a na selu manje od 1000 vjernika.

⁵⁵ Ovo se ne odnosi na profitne djelatnosti pravnih osoba Katoličke crkve.

⁵⁶ To će raditi na preporuku dijecezanskog biskupa.

Obzirom da pastoralna središta osiguravaju javnu službu korisnu društvenoj sredini, mjerodavna tijela se obvezuju pridonositi izgradnji i obnovi crkvenih zgrada prema svojim mogućnostima.

6. 3. Zaključno

Republika Hrvatska zajedno sa Njemačkom, Austrijom, Švicarskom, Italijom, Španjolskom, Maltom, Mađarskom i Poljskom spada u krug zemalja koje temeljem ustavnih načela novčano potpomažu Katoličku crkvu i druge vjerske zajednice.⁵⁷

Za financiranje vjerskih zajednica u Republici Hrvatskoj karakteristična su tri osnovna sustava: a) sustav vlastitih prihoda, b) sustav donacija, stipendija i prikupljenih sredstava, c) sustav financiranja iz državnog proračuna. Navedeni su sustavi financiranja regulirani kako Zakonom o pravnom položaju vjerskih zajednica, tako i Ugovorom između Svete Stolice i Republike Hrvatske o gospodarskim pitanjima. Ovdje je ipak potrebno naglasiti specifičnost Ugovora o gospodarskim pitanjima koji se prema Zakonu o pravnom položaju vjerskih zajednica odnosi i kao *lex superior* (jer je riječ o međunarodnom sporazumu koji ima nadzakonsku pravnu snagu) i kao *lex specialis* (jer se njime posebno uređuju gospodarski odnosi Republike Hrvatske s Katoličkom crkvom). Valja napomenuti da su i danas najvažniji izvori financiranja vjerskih zajednica sustav vlastitih prihoda i sustav donacija, stipendija i prikupljenih sredstava. Država pak iz vlastitih sredstava financira vjerske škole i teološke fakultete koji danas djeluju u okviru hrvatskih sveučilišta. Osim toga sudjeluju u financiranju nekih vjerskih institucija koje obavljaju društveno korisne djelatnosti.

Valja napomenuti da u Republici Hrvatskoj nije prihvaćen sustav crkvenog poreza kao oblik financiranja djelatnosti vjerskih zajednica, iako se o mogućnosti njegovog uvođenja vodila poprilično žustra znanstvena i stručna rasprava. To pak ne znači da se u budućnosti ne bi moglo doći do primjene ovog sustava u Republici Hrvatskoj, o čemu je već i pisano u hrvatskoj literaturi.⁵⁸

7. ZAKLJUČAK

Predmet ovog rada bila je analiza različitih sustava financiranja vjerskih zajednica s posebnim osvrtom na sustav financiranja putem crkvenih poreza.

Može se zaključiti da postoji nekoliko osnovnih tipova financiranja vjerskih zajednica. Međutim, ti tipovi nikada ne dolaze samostalno već se međusobno više ili manje kombiniraju, s tim da je obično stavljen naglasak na nekog od njih.

Države u kojima se vjerske zajednice dobrim dijelom financiraju iz vlastitih prihoda su Malta, Danska i Njemačka.

Države u kojima se financiranje vjerskih zajednica uglavnom vrši putem sustava donacija, stipendija i prikupljenih sredstava su: Litva, Letonija, Slovenija,

⁵⁷ Tako čl. 41. Ustava RH glasi: Sve vjerske zajednice jednake su pred zakonom i odvojene od države.

Vjerske zajednice slobodne su, u skladu sa zakonom, javno obavljati vjerske obrede, osnivati škole, učilišta, druge zavode, socijalne i dobrotvorne ustanove te upravljati njima, a u svojoj djelatnosti uživaju zaštitu i pomoć države. Vidi Narodne novine br. 41/ 2001.

⁵⁸ Usp. Badjun, M., nav. djelo, str. 10. - 13.

Malta i Francuska, a u Sjedinjenim Američkim Državama ovo predstavlja osnovni model financiranja vjerskih zajednica.

Financiranje vjerskih zajednica iz državnog proračuna karakteristično je za Grčku, Dansku, Luksemburg, Slovačku, Češku, Rumunjsku i Veliku Britaniju. Ovdje pak valja napomenuti da se Velika Britanija donekle izdvaja iz ovog sustava jer je financiranje vjerskih zajednica putem proračuna poprilično ograničeno.

Sustav crkvanog poreza karakterističan je za Njemačku, Austriju, Švedsku, Finsku, Island i Dansku. Vjerske zajednice u Italiji se ne financiraju putem crkvenog poreza, već putem tzv. mandatnog poreza. Ovaj je oblik dobro prihvaćen u Italiji, gdje predstavlja isključivi model izdvajanja novčanih sredstava za financiranje vjerskih zajednica. S druge strane, ovaj model počiva i na demokratskim principima jer građani sami odlučuju u koju svrhu će namijeniti dio plaćenog poreza na dohodak.

Posebnost njemačkog sustava financiranja sastoji se u postojanju specifičnog instituta crkvenog poreza. Prema njemačkom Weimarskom Ustavu i kasnijem Temeljnem zakonu, vjerske zajednice koje su tijela javnog prava, imaju pravo ubirati poreze i na taj način financirati svoju djelatnost. Za razliku od talijanskog modela gdje su porezni obveznici svi građani koji plaćaju porez na dohodak ili na plaću, kod njemačkog modela porezni obveznici su oni građani koji plaćaju porez na dohodak ili na plaću, ali koji su isto tako i članovi vjerskih zajednica koje ubiru crkveni porez.

Sustav financiranja vjerskih zajednica u Republici Hrvatskoj temelji se na ustavnim načelima, zakonskim propisima i međunarodnim sporazumima. Tri su temeljna oblika financiranja: a) vlastiti prihodi, b) donacije, stipendije, milodari i c) sredstva koja država izdvaja iz proračuna. I danas su najznačajnija sredstva iz prva dva oblika. Država pak trenutačno izdvaja za financiranje vjerskih škola i fakulteta, te potpomaže dječije vrtiće. Osim toga, osigurava sredstva za rad vjerskih službenika u oružanim snagama i policiji. U Hrvatskoj nije zaživio sustav crkvenog poreza, jer se držalo da on nije prihvatljiv u danim društveno-političkim okolnostima u kojima se nalazi hrvatsko društvo i država.

Možemo zaključiti da model financiranja ovisi o brojnim političkim, gospodarskim i društvenim okolnostima, te se njegov odabir mora promatrati u kontekstu prilika u kojima se određena država nalazi. U tom smislu za očekivati je daljnji razvoj sustava financiranja vjerskih zajednica i njihovo prilagođavanje aktualnim prilikama koje prevladavaju u određenom društvu.

Literatura:

- Bandalović, K.:** *Financiranje vjerskih zajednica u Njemačkoj - prikaz zakona o crkvenom porezu*, Financijska praksa, vol. 18, br. 4, 1994., str. 437. - 441.
- Eterović, N.:** Ugovori između Svete Stolice i Republike Hrvatske, Glas Koncila, Zagreb, 2001.
- Frerk, C.:** *Finanzen und Vermögen der Kirchen in Deutschland*, Alibri Verlag, Aschaffenburg, 2002.
- Jelčić, Ba.:** *Javne financije*, RriF-plus, Zagreb, 2001.
- Jelčić, Ba. - Jelčić, Bo.:** *Porezni sustav i porezna politika*, Informator, Zagreb, 1998.
- Klarić, M.,** pojam vjerske zajednice, Pravni leksikon, Leksikografski zavod Miroslav Krleža, Zagreb, 2007.
- Lončarić - Horvat, O.:** *Oporezivanje u skladu s načelima pravne države*, u Jelčić, B. i dr.: *Financijsko pravo i financijska znanost*, Narodne novine, Zagreb, 2002.
- Marré, H.:** *Die Kirchenfinanzierung*, u Kirche und Staat der Gegenwart, 3. Afl., Ludgerus Verlag, 1990.
- Mirković, M.:** *Ekonomska historija Jugoslavije*, "Otokar Keršovani", Rijeka, 1985.
- Šanjek, F. - Mirošević, F.:** *Hrvatska i svijet od V. do XVIII. stoljeća*, Školska knjiga, Zagreb, 1994.
- Wenner, U.:** *Taler, Taler, du musst wandern*, Referat sa 94. Dana njemačkih katolika u Hamburgu, Hamburg, 2000.

Internet izvori:

- <http://www.bistummainz.de/bm/dcms/sites/bistum/bistum/finanzen/index.html#>. (15. 07. 2005.)
- http://www.ekd.de/download/kirchensteuer_petersen.pdf (17. 08. 2005.)
- <http://www.kirchensteuern.de/Texte/Kirchenfinanzierung.htm>. (15.06.2005.)
- Steigerwald, J.: *Erfahrungen mit dem Italienischen Modell*,
<http://www.kirchensteuern.de/Texte/ItalienMichaeler.htm> (12. 08. 2005.)
- Kirchensteuer-wie lange noch?*,
<http://www.kirchensteuern.de/Texte/BonhoefferKirchensteuerWieLangeNoch2004.htm> (20.08.2005)
- http://www.kirche-mv.de/uploads/media/Leitfaden_01.htm. (16. 08. 2005.)
- <http://www.nationmaster.com/encyclopedia/Church-of-Sweden>. (25.07.2005.)
- Badjun, M.: *Financiranje crkve u Hrvatskoj: trebaju li nam crkveni porezi*,
<http://www.zaklada-hanzekovic.ijf.hr/2000/badjun.htm>. (15.06.2005.)
- <http://de.wikipedia.org/wiki/Kirchensteuer>. (18. 08. 2005.)

Propisi:

- Zakon o potvrđivanju ugovora između Svete Stolice i Republike Hrvatske o gospodarskim pitanjima. Narodne novine br. 18/ 1997.
- Zakon o pravnom položaju vjerskih zajednica, Narodne novine br. 83/ 2002.

CHURCH TAXATION AS A FORM OF FINANCING RELIGIOUS COMMUNITIES

The subject of the article is the analysis of the basic systems for the financing of the religious communities with specific reference to the system of the church taxation. Author's approach is historical, descriptive, comparative and analytical. There is a special treatment of the different aspects of the church taxation system in Germany and Republic of Croatia.

Key words: *associational administrative systems, religious communities, church tax, church financing*